

IN MEMORIAM

ŽARKO MULJAČIĆ
(2. X. 1921. – 6. VIII. 2009.)

U trenutku u kojem sam rukopis ovoga prisjećanja privodio kraju bila su objavljena već dva nekrologa za profesora Muljačića. Jednoga je za 53. svezak (2009) *Filologije* sastavio profesor August Kovačec, a drugi za 73. svezak (2009) *Revue de la Linguistique Romane* profesor Johannes Kramer sa Sveučilišta u Trieru. Za posljednji pozdrav ne samo najvećemu hrvatskom romanistu već jednom od najznačajnijih i najsvestranijih romanista uopće, teško bi bilo tražiti pozvanije autore, kako zbog njihova ugleda, tako i zbog odnosa koji su desetljećima održavali s profesorom Muljačićem. No, zasluge profesora Muljačića tolike su da će nekrologa s obje strane Jadrana, a i šire, zasigurno biti još mnogo. Stoga neću ni pokušavati o njegovome životu i djelu reći više nego oni koji su ga veći dio života poznavali niti ponavljati ono što je već rečeno. Umjesto toga, pokušat ću podsjetiti na vrijednost radova što ih je profesor Muljačić ostavio romanskoj i dalmatskoj, a time i hrvatskoj etimologiji. Ti radovi, iako iznimno značajni brojem i kakvoćom, zasigurno će ostati u sjeni Muljačićeva doprinosa fonologiji, dalmatistici i sociolingvistici, pa je tim više prigoda da se podsjetimo na njih. *Folia Onomastica Croatica*, kao časopis koji čuva Skokovu uspomenu, poistovjetivu s etimologijom i onomastikom, u tom se smislu čini prikladnim mjestom. O doprinosu profesora Muljačića dalmatistici reći ću tek ono za što sam siguran da će biti izostavljeno u ostalim tekstovima ovoga tipa.

Profesor Muljačić razmjerno se rano, već i prije objavljivanja svoga habilitacijskog rada¹, počeo baviti pitanjima dalmatske etimologije. Njegov rad

¹ *Dalmatski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima 14. st. Prilog raguzejskoj dijakronoj fonologiji i dalmatsko-mletačkoj konvergenciji* (Rad JAZU 327, 1962).

»Dalmatske studije I. (*casalis* > *cosel* > *cosal > *kòsa(o)*, -*ála*)« (*Radovi FfZd* 1, 1960, str. 85–100), s čuvenom bilješkom o refleksima lat. *casalis* u Italiji od gotovo dvije stranice, i dan danas predstavlja uzor etimološkog članka. Druga je vrijednost članka u tome što je profesor Muljačić njime jasno dao do znanja stav koji će braniti cijeloga života: tko se namjerava baviti dalmatskim leksičkim prežiticima, mora se upoznati sa slavenskom historijskom gramatikom, ali vrijedi i obrnuto. Baš na tragu prožimanja romanističkih i kroatističkih dostignuća pisan je po mnogočemu izniman rad »Naši pejorativi romanskoga podrijetla I. (Neki refleksi od *capra* u našim dijalektima)« (*Radovi FfZd* 3, 1962, str. 115–138), za koji je profesor Muljačić proveo anketu na širokom području omeđenom linijom Crikvenica – Banja Luka – Doboj – Foča – Bar. Refleksi lat. *capra* u nas nastavili su ga zanimati pa im je posvetio još dva članka: »Etimologijske i leksikologijske bilješke« (1966) i »Quelques reflets de *capra* dans les dialectes serbo-croates« (1968). Već u tim radovima nazreo je da se iz glasovnih i semantičkih razloga naši nastavljači lat. *capra* miješaju s refleksima lat. *equifera* (od kojega dolazi i internacionalizam *zebra*), što je problem koji će ga zaokupljati sljedećih petnaestak godina i koji će 1980. predstaviti širokoj romanističkoj publici na 16. međunarodnom kongresu romanske lingvistike i filologije u Palmi (»Différentiation sémantique des reflets de *equiferus*, *equifera* dans la Romania« (*A CILFR XVI*, vol. II/1, 1985, str. 269–273). Iz šezdesetih godina XX. st. još su etimološki prilozi »Raguseo *läro > croato *léro* "birichino"« (*Studi in onore di Ettore Lo Gattoe Giovanni Maver*, 1962, str. 491–498) i »Intorno al toponimo Dubrovnik« (*Annali dell'Istituto Universitario Orientale* 7, 1964, str. 117–125), u kojem je *Dubrovnik* izveo iz *(*Castellu de Epi*)*dauronovo*, te »Leksikologijske i etimologijske bilješke uz "Planine"«.

Etimološke, rubno i onomastičke teme nastavile su zaokupljati profesora Muljačića i tijekom sedamdesetih godina, nakon njegova prelaska iz Zadra u Berlin na Freie Universität, kako pokazuju članci »Astarea (od opće do vlastite imenice)« (*Onomastica jugoslavica* 3–4, 1973–74, str. 81–85), »Sul termine agrario croato *kućica* "fosetta per piantarvi ortaggi" (ted. "Setzbet")« (*Balkan-Archiv* 1, 1977, str. 85–90), a osobito maestralna analiza glagola *surgati* u članku »Sprachgeographie und Kasusgrammatik« (*Zeitschrift für Balkanologie* 17, 1981, str. 37–43). No, iz toga razdoblja svaki će ozbiljni onomastičar ili etimolog izdvojiti nezaboravne »Note toponomastiche« (*Beiträge zur Romanistik und Allgemeinen Sprachwissenschaft. Festschrift Wilhelm Giese*, 1972, str. 97–102) u kojima je profesor Muljačić iznio novi prijedlog za etimologiju dugootočkog toponima *Božava*.

U mjeri u kojoj se kao svestrani lingvist i filolog između mnogih svojih interesa mogao posvetiti i etimologiji (i etimološkim rješenjima u onomastici), profesor Muljačić dao joj je važan doprinos, prije svega u metodološkom pogledu.

Tijekom svojih berlinskih godina profesor Muljačić ozbiljno se posvetio promišljanju tzv. “krize romanske lingvistike” i traženju mogućih izlaza iz te krize. Iako je u to vrijeme, kao i kasnije, još znao napisati sjajne stranice o hrvatsko-romanskim etimološkim problemima (v. npr. »Su alcuni romanismi preveneti lussignani«, *Scritti di linguistica e dialettologia in onore di Giuseppe Francescato*, 1995, str. 215–221), profesor Muljačić od polovice osamdesetih godina radi uglavnom na dvije teme: 1) relativistički pristup odnosu jezika i dijalekta i klasifikaciji jezika u romanistici i 2) novi model krčkoromanske (veljotske) historijske fonologije. Unutar ove druge teme, profesor Muljačić počeo je objašnjavati razvoj krčkoromanskog vokalizma romansko-slavenskom dvojezičnošću što je, po njemu, na Krku vladala barem od IX. st. Ovaj je model međunarodnoj romanističkoj publici predstavljen 1995. g. člankom »Il dalmatico« u svesku II/2 (str. 32–42) monumentalnog *Lexikon der Romanistischen Linguistik (LRL)*. Tom je datumu što prethodilo, što slijedilo objavljivanje niza članaka o broju i odnosima dalmatoromanskih jezika (sjevernodalmatski, raguzejski i “novootkriveni” labeatski). Jedan dio tih radova, kao i etimoloških priloga o kojima je bilo riječi, objavljeni su 2000. g. pod naslovom *Das Dalmatische. Studien zu einer untergegangenen Sprache*. Time je na simboličan način zatvoreno jedno stoljeće dalmatistike koje je započelo objavljivanjem Bartolijeva *Das Dalmatische* (1906). Od *Dalmatskih elemenata* (1962) do *Das Dalmatische* (2002), profesor Muljačić udario je trajni pečat dalmatistici, do te mjere da je Krameru bilo moguće ustvrditi: »Si può dire che lo studio moderno del dalmatico così come lo conosciamo non esisterebbe senza l’opera di Žarko Muljačić . Njegova veličina nije, međutim, bila samo u njegovu stvarnom doprinosu, već i u njegovoj svijesti da može i mora učiniti više. I nakon 2000. Muljačić nastavio je pokazivati zavidnu energiju, posvetivši niz kraćih radova novom pogledu na povijest krčkoromanskog fonema /ü/ (npr. »Efemerni krčkoromanski (veljotski fonem /y/)«, *Riječ XX*, 1–2, 2003, str. 289–294). No, znanstvena tema koja ga je u njegovim posljednjim godinama najviše zaokupljala, a riječ je o godinama o kojima mogu govoriti iz svog iskustva i doživljaja, bilo je razjašnjavanje detalja iz životopisa Tuone Udaine, zadnjeg veljotofona, kao i obračun s nekim tendencioznim interpretacijama iz pera samoga Bartolija. Profesor Muljačić bio je uvjeren da je Bartoli namjerno prešutio hrvatsko podrijetlo Udainine majke kako bi zadnji odvjetak dalmatinskoga romanstva ispao “puro” i “genuino”. Te Bartolije rabote u razgovorima i pismima nazivao je “politsvinjarijama”, a članke koje je tada pripremao kao odgovor Bartolijevoj sjeni zvao je svojim “anti-Bartolijima”. Od tih je radova svakako najvažniji »Noterelle dalmatoromanze« (*Estudis Romànics XXVIII*, 2006, str. 319–328), kojim se profesor Muljačić praktički oprostio od međunarodne romanistike, ali oštrim riječima, bez krzmanja ustvrdivši da je Bartoli, za kojega je dalmatski u konačnici bio “italiano preveneto della Dalmazia”, žrtvovao krčkoromanski na oltaru imperijalne domovine.

Znajući da je svako prostorno ili vremenski ograničeno prisjećanje nepravedno prema uspomeni, pokušao sam ovdje podsjetiti na onaj dio imponirane ostavštine profesora Muljačića koji će, što zbog važnosti drugih tema, što zbog političke korektnosti, s vremenom vjerojatno gubiti na prisutnosti. Odlazak profesora Muljačića ostavio je nenadoknadivu prazninu u romanistici uopće, kao i u hrvatskoj lingvistici. Biti ga dostojnima u svakom pogledu, jedna je od težih zadaća koja nas očekuje.

Nikola Vuletić